

PETŐFI S. János: A tezaurusz-kérdés jelenlegi helyzete különös tekintettel a tudományos, műszaki-gazdasági tájékoztatásra. Bp. OMKDK. 1969. 167 l. (A tudományos tájékoztatás elmélete és gyakorlata. 12. sz.)

VARGA Dénes: Információs tezauruszok készítésének módszertana. Bp. OMKDK. 1969. 156 l. (A tudományos tájékoztatás elmélete és gyakorlata. 15.)

Csaknem egyidejűleg két könyv látott napvilágot az OMKDK kiadásában a tézaurusz-kérdésről: Petőfi S. János, illetve Varga Dénes munkája. Mindkettőt egyazon gyakorlati szükséglet hívta életre: a műszaki tájékoztatást úgy felismerte osztályozási gyakorlatunk elmaradottságát, és a nagy hiányokat legalább egy tezaurusz vagy tezauruszrendszer kiadásával igyekezett enyhíteni. Nagy vállalkozása - amely már folyamatban van - az Engineering Terms (az Engineers Joint Council tezaurusza) fordítása útján előálló magyar műszaki tezaurusz kiadása.

A vállalkozást azonban teljesen előlről kell kezdeni. Maga a megbízó akart először a feladat mibenlétével tisztába jönni, így adta ki a megbízást Petőfi S. Jánosnak, hogy foglalja össze dióhéjban a legfontosabb tudnivalókat a tezauruszokról és egyben elemezze a legismertebbeket. Majd saját vállalkozásának mintegy a forgatókönyvét kérte Varga Dénestől, akinek az volt a feladata, hogy írja le - az összes elvi és gyakorlati problémát megvizsgálva -, hogyan lehet egy tezauruszt készíteni, vagy ami ennél is több, hogyan lehet egy tezaurusz fordításával újat előállítani.

Mindkét szerző kiválóan eleget tett feladatának. Petőfi könyve lényegében csak a tezaurusz fogalmának tüzetes kifejtését adja, áttekintve különböző fajtáit, majd mintegy másfél tucat tezaurusz elemzésével mélyebb bepillantást nyújt a problematikába. Az ismertetett tezauruszok mindegyike a hatvanas években készült, de legkésőbb 1967-ben. A könyv igen gondolatébresztő; a tájékoztatási funkciók kiemelése érdekében ma már klasszikusnak számító könyvtári-dokumentációs osztályozási rendszereket is ismertet a tezauruszok előfutáraként. Fogalmazása helyenként lehetne élesebb. Szerzőjétől mint nyelvésztől pedig nem annyira a konkrét esetekhez kapcsolódó tárgyalásmódot, hanem teoretikusabb áttekintést vártunk volna. Munkája azonban e hiányok ellenére is nemzetközi rangú.

Varga Dénes igen nehéz feladatot kapott. A megbízó ugyanis már elkötelezte magát az Engineering Terms fordítása mellett. A szerző pedig, aki az ebben rejlő szemantikai problémákat teljes mélységükben felbecsülte és ezért tisztában volt a belőle származó veszélyekkel, kénytelen volt - némi tulzással szólva - tudathasadásos könyvet írni. Egyrészt ugyanis ragyogó elemzéseket és utmutatásokat ad arra vonatkozóan, hogyan kell megoldani egy-egy problémát a tezauruszkészítés kapcsán, másrészt viszont minduntalan belekényszerül a tezaurusz-fordítás hálátlan Prokrusztész-ágyába. A megoldás kettős:

azt javasolja, hogy a fordítás mellett más szóanyag-forrásokat is fel kell használni. Így elkerülhetőnek vél bizonyos torzításokat és hiányokat, amelyek a szimpla fordítás esetén szükségszerűek.

A két könyv más problémákat is felvet. Elsősorban azt, hogy a mai könyvtárrosság számára olyannyira fontos tézauruszproblémát miért nem lehet a könyvtári-tájékoztatási kutatások keretében vizsgálni. E két munka szép példája annak, hogyan lehet a határterületeken dolgozó kutatókat bevonni saját problémáink megoldásába. Miután azonban a tézauruszkérdés létfontosságú a tájékoztatás számára, hosszú távra nem lehet megoldás a rokon szakterületek egyoldalú kizsákmányolása. A fő gond tehát a könyvek megjelenése után is megmaradt: az induláshoz szükséges problémavázlat és metodika megvan, de van-e saját erőnk az évtizedekig elhanyagolt feladatok megoldására? És ez ma már nemcsak a műszaki tájékoztatás kérdése – ott úgy-ahogy megoldás születik talán egy bázis-tézaurusz és néhány szakosított műszaki tézaurusz megjelenésével –, hanem az egész könyvtárügyé.

|| SÁRDY Péter: A tudományos és szakkönyvtárak 1968. évi statisztikai adatainak elemzése. Bp. NPI, 1970. 69 l.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központnak ez a kiadványa jelentős gazdagodása könyvtári szakirodalmunknak, több szempontból is. Egyrészt a felszabadulás óta még senki sem elemzte statisztikai eszközökkel ilyen részletesen és mélyen a magyar tudományos és szakkönyvtárak adatait; másrészt első ízben történt meg, hogy a rendszeresített, országos statisztikai adatgyűjtés nem zárult le az összegyűjtött adatok publikálásával, hanem – viszonylag rövid időn belül – sor került azok érdemi elemzésére is.

A kiadvány bevezetőjében a szerző ismerteti a könyvtári statisztikai elemző munka pillanatnyi és távlati célját; rámutat a célkitűzés megvalósítását korlátozó tényezőkre. A második és harmadik fejezetben előkészíti az olvasót a mű érdemi részét alkotó elemzések helyes értékelésére; kifejti a könyvtári statisztika funkciójával, sajátosságaival kapcsolatos állásfoglalását, majd ismerteti az 1968. évi statisztikai adatgyűjtésben részt vevők körét, az adatgyűjtés módját és az alkalmazott fogalmakat, mértékeket.

A kiadvány IV. és V. fejezete a legfontosabb és viszonylag legmegbiz-

hatóbbnak minősített könyvtárstatisztikai adatok újszerű elemzését tartalmazza. A IV. fejezetben a szerző az adatszolgáltatásban részt vevő könyvtárak számából indul ki, s ezt az "alaptémát" variálva vizsgálja az adatokat (könyvtárak száma kategóriáik, funkciójuk, nagyságuk szerint), majd részletesen elemzi az A és B kategóriájú könyvtárak helyzetét – erre az e könyvtárak által szolgáltatott bővebb adatok tágabb lehetőséget biztosítanak. Az V. fejezetben kerül sor az A és B kategóriájú könyvtárak működési adatainak értékelésére, majd külön részben az összesített adatokéira. Ezt követi a könyvtárak egyes működési adatainak (az állomány és összetétele; az állomány gyarapodása és alakulása, az állománygyarapításra fordított összeg; olvasó- és állományforgalom, nemzetközi kiadványcsere-tevékenység, dolgozók száma) részletes vizsgálata és a kapott eredmények – joggal óvatos – kommentálása.

Itt kell szót ejteni az elemzés statisztikai módszereiről, a viszonyszámok, a medián (középső érték) stb. alkalmazásáról; ez végül lehetővé teszi, hogy a szerző megkísérelje egy olyan komplex nagyságrendi indexérték kidolgozását, mellyel statisztikai